

מבחר קטעים אודות גלות אפריקה אליה נשלח שמגר והבריחות שבאחת מהן השתתף.

גולי אצ"ל ולח"י היו אנשי מחתרות אצ"ל ולח"י שנעצרו וגורשו בסוף תקופת המנדט הבריטי החל משנת 1944 ועד 1948 למחנות המעצר באפריקה. מחנות סמבל שליד אסמרה, בירת אריתריאה, ג'ילג'יל בקניה וקרטגו שבמדבר סודאן .

ההחלטה לגרש את אנשי המחתרות לאפריקה התקבלה בידי הבריטים לאור הקצנת פעילותן של המחתרות והמלצתו של המזכיר הראשי של ממשלת המנדט, ממלא מקום הנציב העליון, סר ג'ון שאו. במחנה המעצר בלטרון העיב על הבריטים החשש המתמיד מפני בריחת אסירים, חשש שכבר התממש יותר מפעם אחת, והיה נראה הרבה פחות סביר באפריקה. כן סברו הבריטים שגירוש לאפריקה הוא בעל אלמנט הרתעתי חזק.

(בוצע ביום אחד, 19 באוקטובר 1944 Operation Snowball מבצע הגירוש, שכונה "כדור שלג") במהירות ובהפתעה כמהלומת פתע. העצורים בלטרון הועלו למטוסים ולא העלו בדעתם שמתכוונים להעבירם לחוץ לארץ. בגל הראשוני גורשו 251 עצורים, ובסופו של דבר גורשו בסך הכול 439 איש, מחצית מעצורי המחתרות. על-פי אומדן, 60% מהגולים היו אנשי אצ"ל, 30% אנשי לח"י והשאר נייטרליים.

המחתרות הגיבו בחריפות ואף הוקיעו את הגירוש כאקט נאצי, אולם הן לא הצליחו להוציא לפועל את המאבק השיטתי שתכננו להחזרת העצורים, זאת בשל התנקשות הלח"י בלורד מוין, שחזרה אליו כבומרנג, וגרמה לסזון. מוסדות היישוב, לעומת זאת, הגיבו במחאה רפה למדי, אם בכלל. הדבר העלה בקרב העצורים חשד שהסוכנות שותפה בכוונת הגירוש, חשד שכנראה לא היה בו ממש.

בעידוד הבריטים הייתה במחנות פעילות חינוכית ענפה, התקיים חוג לשון בראשותו של העציר עוזי אורנג, ואישים כמאיר שמגר וכשמואל תמיר רכשו בהם השכלה משפטית באמצעות התכתבות עם אוניברסיטאות בריטיות ובחינות במתכונת "אוניברסיטה פתוחה".

אנשי האצ"ל פנו לבית המשפט העליון בארץ ישראל בשבתו כבג"ץ (ערכאה שיפוטית זו הייתה קיימת גם בתקופת המנדט), בית המשפט קיבל את טענות אנשי האצ"ל בחלקן וסבר כי אין סמכות לממשלת ארץ ישראל לעצור אנשים בארץ חוץ, אך סבר שהמעצר כשר בכל אופן, משום שממשלת אריתריאה אכפה אותו בצו משלה. הפסיקה היוותה לגולים כישלון מהבחינה המעשית, אך גם ניצחון מורלי, והסתייגותו של בית המשפט מהגירוש הביאה את עיתוני היישוב לקרוא להחזרת העצירים ארצה.

ערך מורחב – הבריחות ממחנות המעצר באפריקה

בארבע שנים חוללו העצורים שמונה בריחות של ממש, רובן נכשלו כליל. באחת מהן השתתף גם שמגר..

"הקבוצה השנייה, לעומת זאת, הצליחה להסתתר באסמרה לאורך זמן. תמישה מהם, ביניהם מאיר שמגר, ניסו להתחבא במכלית דלק, אך נתפסו. באמצעות חדירה מודיעינית בקרב יהודי אסמרה הצליח המודיעין הבריטי לעלות על עקבות עוד כמה מהבורחים, אך חלקם נותרו עדיין במחבוא." בריחה שביעית (ינואר 1947)

בריחה זו, שוב בסמבל, נעזרה בעובדה שסתימת הבריטים את אחת המנהרות שנחפרו בבריחה

החמישית הייתה שטחית ביותר. העצורים חפרו מנהרה קצרה שתעקוף את הסתימה. שוב השתתף בבריחה הבורח האובסיבי, יעקב מרידור, ולצידו עוד ארבעה, ביניהם יצחק שמיר. ש נמלט ממחנה המעצר, והגיע לפריז דרך ג'יבוטי. ב-20 במאי 1948, מספר ימים לאחר הקמת מדינת ישראל, חזר לארץ.

אנשי האצ"ל פנו לבית המשפט העליון בארץ ישראל בשבתו כבג"ץ (ערכאה שיפוטית זו הייתה קיימת גם בתקופת המנדט), בית המשפט קיבל את טענות אנשי האצ"ל בחלקן וסבר כי אין סמכות לממשלת ארץ ישראל לעצור אנשים בארץ חוץ, אך סבר שהמעצר כשר בכל אופן, משום שממשלת אריתריאה אכפה אותו בצו משלה. הפסיקה היוותה לגולים כישלון מהבחינה המעשית, אך גם ניצחון מורלי, והסתייגותו של בית המשפט מהגירוש הביאה את עיתוני היישוב לקרוא להחזרת העצירים ארצה.